

końcu książki. W zbiorze opublikowano indeks osobowy świętych i błogosławionych oraz indeks rzeczowy obejmujący istotne zagadnienia z zakresu duchowości franciszkańskiej. Zamieszczono też chronologiczny wykaz dokumentów z zaznaczeniem, czasu i miejsca papieskich wypowiedzi. W tym miejscu nie podano jednak szczegółowych opisów bibliograficznych. W samym tekście książki, po niektórych fragmentach stwierdzeń św. Jana Pawła podano też wskazania bibliograficzne pomagające dotrzeć do całości wypowiedzi.

Zebrane dokumenty są cennym skarbem rozważań na temat duchowości franciszkańskiej i niewątpliwie mogą ubogacić refleksję nad obecnością ducha świętego Franciszka w życiu Kościoła i świata. Są one doskonałym materiałem do dalszych badań i wskazują na doniosłość duchowości franciszkańskiej w wytyczaniu dróg świętości w Kościele. Można zatem przypuszczać, że opublikowane w jednym tomie papieskie teksty na temat mądrości Franciszkowego budowania Kościoła staną się treścią medytacji siostr i braci oraz świeckich czcicieli Biedaczyny z Asyżu. Trzeba też mieć nadzieję, że będą przedmiotem refleksji naukowców pogłębiających Franciszkowy sposób życia Ewangelią odczytany przez św. Jana Pawła II.

Andrzej Derdziuk OFMCap

* * *

W latach 2023 – 2026 przypadają wielkie rocznice franciszkańskie. Obchodzić będziemy 800 lecie powstania Reguły zakonnej, przedstawienia narodzenia Zbawiciela w Greccio, otrzymania stygmatów przez św. Franciszka i Jego rocznicę śmierci. Nic też dziwnego, że powstało rewelacyjne dzieło przybliżające duchowość św. Franciszka, św. Klary z Asyżu i naśladowców Chrystusa Pana w ich duchu, czyli świętych i błogosławionych, na bazie wypowiedzi św. Jana Pawła II. Zasadniczo dzieło to powstało dzięki wielkiej pracy o. Zenona Stysia OFM i o. Kazimierza Synowczyka OFMCap, którzy nadali jemu znakomity tytuł, ponieważ trzeba się uczyć prawdziwej mądrości w szkole świętych franciszkańskich. Św. Franciszek jest świętym, który stale żyje w Kościele; który stale zyskuje swych wielbicieli i naśladowców. Prawda o nim stale wzrasta, owa prawda nie tylko jednostkowa, ale zarazem prawda zbiorowa – prawda o duchowości franciszkanizmu. Albowiem jest On mistrzem życia duchowego, jakim był dla ludzi sobie współczesnych, jak również jakim może być dla nas, po tylu wiekach. Wydaje się, że Święty z Asyżu przeżywa w naszych czasach renesans,

na polu religijnym i w innych dziedzinach świeckich. Do tego renesansu przyczynia się również i to wielkie dzieło, które po raz pierwszy przedstawia nauczanie Ojca Świętego w tym zakresie.

W prezentowanym znakomitym dziele możemy wyróżnić pięć części. Pierwsza część, według mnie najważniejsza, zawiera przemówienia, orędzia, listy apostolskie, homilię i telegram Jana Pawła II, a kończy ją zestaw odpowiednich cytatów. Ojciec Święty w tych wybranych wypowiedziach podkreśla charyzmat powołania franciszkańskiego we współczesnym świecie. Jest świadomy, że charyzmat franciszkański, aby mógł zachować swoją tożsamość oraz spełnić się w Kościele i świecie współczesnym, musi wciąż na nowo odczytywać Chrystusa, nie rezygnując z bogatego doświadczenia wieków według nauki i życia Założyciela. Dlatego Papież porusza najważniejsze cechy charyzmatu. Ewangeliczność życia pozostaje więc podstawowym wyrazem charyzmatu i powołania franciszkańskiego we współczesnym świecie. Do podstawowych wartości charyzmatu franciszkańskiego, aktualnych w każdym czasie i każdym miejscu, zdaniem Jana Pawła II, należy zaliczyć braterstwo, ubóstwo, pokorę, apostołstwo, ponieważ zakonnicy jako ubodzy mają głosić królestwo Boże swoim życiem i prostym słowem. Św. Franciszek podkreśla optymistyczne spojrzenie na człowieka dążącego do dobra pomimo swej grzeszności i złych, skłonności. Oprócz ideału ewangelicznego, przeważa duch misyjny w duchowości Świętego. Papież ogłasza św. Franciszka patronem ekologii, ekumenizmu, Włoch. Jest On apostołem pokoju. Jednym zdaniem uczy nas miłości do Chrystusa i Kościoła. Albowiem gdziekolwiek spotykamy się z prawdziwą świętością, zawsze odkrywamy w niej manifest posłania na rzecz zbawiania świata. Rozważania Papieża są wzbogacone wypowiedziami z katechez głoszonych na generalnych audiencjach, wypowiedziami z Adhortacji *Via consecrata*, wypowiedziami z przemówień do młodzieży, do kapłanów, do wiernych, do korpusu dyplomatycznego, do Muzułmanów, do uczestników Zgromadzenia Międzyreligijnego, do uczestników XXV Światowego Dnia Pokoju itd. Jednym słowem Papież pragnie, aby przykład św. Franciszka wskazał ludziom drogę właściwego postępowania; drogę do miłości Boga, aby innych prowadzić do miłości Jego i bliźniego.

Drugą część recenzowanej publikacji stanowią różnego rodzaju słowa Papieża wygłoszone z racji różnych uroczystości błogosławionych i świętych zakonu franciszkańskiego. Najpierw mówi o błogosławionych i świętych przed reformą zakonu. Wśród nich mamy jednego Polaka – bł. Jakuba Strzebię. Następnie Jan Paweł II mówi o błogosławionych i świętych Braci Mniejszych (OFM), wspominając Polaka – św. Jana z Dukli; w dalszym ciągu wymienia ze wspólnoty Braci Mniejszych Konwentualnych (OFMConv), uwzględniając dwóch Polaków- św. Maksymiliana Kolbe i bł. Rafała Chylińskiego; oraz

kieruje słowa do wspólnoty Braci Mniejszych Kapucynów (OFMCap), z udziałem Polaka – bł. Honorata Koźmińskiego. Trzeba podkreślić, że Jan Paweł II uczynił ze świętych i błogosławionych ulubionych orędowników swej duszpasterskiej działalności, jak o tym świadczą liczne kanonizacje i beatyfikacje, ale wśród nich są błogosławieni i święci ze wspólnot zakonnych franciszkanów.

W tej części dzieła mamy przemówienia o św. Klarze z Asyżu oraz skierowane do Sióstr Klarysek w Asyżu. Papież wymienia trzy święte klaryski, wśród nich Polkę – św. Kingę i cztery błogosławione klaryski. Całość zamykają cytaty. Następnie Jan Paweł II mówi o świętych i błogosławionych Trzeciego Zakonu Regularnego (TOR). Znajdujemy w ich liczbie przedstawicieli naszego narodu: św. Brata Alberta Chmielewskiego, bł. Bernardynę Marię Jabłońską, bł. Marię Angelę Truszkowską, bł. Sancję Janinę Szymkowiak. Wreszcie Papież wspomina świętych i błogosławionych z Franciszkańskiego Zakonu Świeckich (OFS). Nie może również brakować wśród nich Polki – bł. Anieli Salawy. Św. Jan Paweł II za pośrednictwem świętych i błogosławionych wielkiej rodziny franciszkańskiej proponuje chrześcijanom i światu niezwykle dziedzictwo duchowe świętości i świadectwa wiary. Oni bowiem uwidoczniają wielkie bogactwo Ewangelii przeżywanej w Kościele. Nauczanie papieskie więc opiera się na konkretnych punktach odniesienia w osobach świętych i błogosławionych tegoż zakonu. Jednocześnie święci i błogosławieni franciszkańscy są wielkim dziedzictwem ludzkości. Wcielają wartości cywilizacyjne jak wierność Ewangelii, poszanowanie drugiego człowieka, poszanowanie przyrody, przebaczenie, braterską pomoc, pokój. Postacie świętych są najpiękniejszymi kartami historii nie tylko Kościoła, lecz i całej ludzkości. Ich wartość jest ponadczasowa. Jan Paweł II nawoływał cały Kościół do zaangażowania się w nową ewangelizację, a sam ewangelizuje z pomocą świętych i błogosławionych m. in. ze wspólnoty franciszkańskiej – chrześcijan, którzy żyli Ewangelią w sposób heroiczny i radykalny. To oni wskazują konkretne drogi autentycznego chrześcijańskiego życia. Przez świętych Chrystus jest obecny w świecie, a Jego Ewangelia rozchodzi się przez wieki. Kiedy wierni realizują kult świętych, wówczas czci się triumf Boga pośród ludzi i świętuje się wielką tajemnicę świętości Kościoła. Zadanie świętych wobec ludzi również polega na wstawiennictwie za nich i proponowaniu im wielkością obrazu życia zgodnego z Ewangelią.

Jan Paweł II świętych i błogosławionych uważa za wzorce, albowiem oni budują Kościół, ale każdy z nich zachowuje własną specyfikę, w tym przypadku charyzmat franciszkański, mający na celu budowanie Kościoła i społeczności cywilnej. Wiemy, że cechą fundamentalną duchowości franciszkańskiej jest chrystocentryzm. Św. Franciszek dostrzega Chrystusa nie tylko w Jego chwale, lecz również w Jego miłości ludzkiej, tak ujmującej w żłobku i tak

bolesnej na krzyżu. A więc w duchowości Świętego jednym stałym elementem była więź z tym, co można by nazwać nabożeństwem do osoby Chrystusa. Iść zatem za Chrystusem oznacza trzy rzeczy: słuchać, kroczyć Jego śladami i być z Nim związanym miłością. W ten sposób święci i błogosławieni franciszkańscy stworzyli „wspólnotę świętych”, czyli tych wszystkich przyjaciół Pana, którzy odkryli Chrystusa i szli za Nim w przeszłości.

Trzecią częścią przemówień papieskich jest przesłanie Świętego z Wadowic do wspólnot franciszkańskich: do Zakonu Braci Mniejszych (OFM), do Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych (OFMConv), do Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów (OFMCap), do sióstr Klarysek (OSC), do członków Trzeciego Zakonu Regularnego (TOR), do członków Franciszkańskiego Zakonu Świeckich (OPS), do Młodzieży Franciszkańskiej. Przeważają przemówienia Papieża do uczestników Kapituły poszczególnych wspólnot zakonnych. Jan Paweł II zwraca uwagę na realizację charyzmatu św. Franciszka we współczesnym świecie, wymieniając trzy filary duchowości franciszkańskiej: wierność Chrystusowi i Ewangelii przeżywaną w miłości i ubóstwie; synowskie nabożeństwo do Matki Bożej; wierność Kościołowi. Franciszkanizm, jak wyżej zaznaczono, polega głównie na naśladowaniu Chrystusa, poprzez głoszenie Ewangelii, przez nawracanie ludzi na drogę jedynej Prawdy objawionej, przez prowadzenie dusz do zbawienia w perspektywie wieczności. Dlatego, pisze Papież, że obecność franciszkanów jako synów św. Franciszka, winna wyrażać się również w poważnej trosce o osobiste uświęcenie. Prawdziwy franciszkanizm wymaga całkowitej pokory, zdania się bez reszty na Opatrzność poprzez posłuszeństwo Kościołowi i przełożonym oraz pełnego oderwania od dóbr doczesnych poprzez ubóstwo i czystość. Również obecność franciszkanów we współczesnym świecie powinna przejawiać się w służbie ludziom i w miłości ludzi, czyli działać na rzecz rozwoju i postępu społeczeństwa, dążyć do bardziej sprawiedliwych i godnych człowieka warunków życia. Papież stwierdza, że praca apostołska franciszkanów, nawet jeśli spełniona jest w ciszy i w ukryciu, pozostaje wielka w oczach Boga, cenna dla Kościoła i owocna dla społeczeństwa. Realizuje ona niezaprzeczalną wartość Błogosławieństw, które nie można wyeliminować ze struktury dziejów, a tym bardziej z kontekstu Ewangelii. Zaś do członków Zakonu Świeckich mówi, że powinni pogłębiać prawdziwe fundamenty powszechnego braterstwa i wszędzie tworzyć ducha życzliwości i atmosferę braterskiej przyjaźni. Również powinni zaangażować się stanowczo przeciw jakiegokolwiek formie wyzysku, dyskryminacji, lekceważenia, jakiegokolwiek postawie obojętności wobec bliźnich. Z kolei mówił do Młodzieży Franciszkańskiej, która żyje we współczesnym społeczeństwie konsumpcji, dawała świadectwo, w sposób nowy i głębszy, o szacunku dla dóbr naturalnych. Jednocześnie powinna zaprowadzać pokój, promować godność każdego człowieka, szanowanego w swojej rzeczywistości dziecka Bożego

i umiłowanego jako brata Chrystusa. Młodzież powinna nie lękać się dawać świadectwo zawsze i wszędzie temu stylowi życia, który był właściwy Świętemu i który przez wieki pozostał charakterystyczny dla nadzwyczajnego kierunku ubóstwa ewangelicznego, pokory i antykonformizmowi. Wyróżniał się on przez dostojną prostotę osobistą, przez szacunek wobec brata i przez wierną wspólnotę z Kościołem.

Czwartą część prezentowanej książki stanowią teksty poświęcone misjom franciszkańskim i opiece nad miejscami kultu. Autorzy prezentują cytaty wypowiedzi Papieża na te tematy, szczególnie o posłudze franciszkanów w Ziemi Świętej, na Górze Świętej Anny, w Kalwarii Zebrzydowskiej, w Krakowie, w San Giovanni Rotondo oraz w Kustodii Ziemi Świętej.

Całość tego ogromnego dzieła, czyli piątą część, zamyka chronologiczny wykaz dokumentów, indeks osobowy świętych i błogosławionych, indeks rzeczowy i słowo od Wydawcy franciszkańskiej drogi.

Autorzy bardzo dobrze zebrali hagiologię świętych i błogosławionych, czyli nauczanie Jana Pawła II o nich. Można też powiedzieć, że jest to „antologia” wypowiedzi Papieża. W ten sposób Ojciec Święty pragnął ukazać Kościołowi, że prawdziwych świętych nie trzeba szukać gdzieś daleko: oni są obecni w każdym czasie i w każdym miejscu uobecniania się Kościoła, są po prostu obecni wśród nas – tu i teraz. Święci franciszkańscy nie są „dalecy”, ale bardzo bliscy, dzięki rozwojowi przez 800 lat ich duchowości i przykładu życia. Zatem święci i błogosławieni franciszkańscy ukazują realizację świętości w codziennym życiu Kościoła i chrześcijanina. Ponieważ charakter życia duchowego, wynikający z naszego wszczepienia w Chrystusa, domaga się przyjęcia takiego stylu życia jaki realizowali omawiani wyżej święci. W tak pojętym ideale świętości postulat maksymalizmu idzie równolegle z postulatami wzrostu, dojrzewania i przynoszenia owocu.

Kończąc prezentację publikacji o świętych i błogosławionych z zakonu św. Franciszka i św. Klary, ukazanych przez św. Jana Pawła II pragnę wyznać, że z uznaniem i wdzięcznością patrzę na owoc ogromnego trudu włożonego przez Wydawnictwo M, a także przez zaangażowanie się o. Zenona Stysia OFM i o. Kazimierza Synowczyka OFMCap, którzy podjęli się współpracy redakcyjnej tak ważnych tekstów. Podejmując problem nauczania Papieża o świętych franciszkańskich, można je uznać za swego rodzaju syntezę współczesnej hagiologii świętych i błogosławionych z zakonów franciszkańskich. Na tym polega jej oryginalność i niezwykły urok, który będzie przyciągał nie tylko zakonników, ale rzesze wiernych. Synteza tych wypowiedzi wbrew wszystkiemu nie jest statyczna, lecz otwiera się na współczesną nową ewangelizację. W chwili obecnej, kiedy podważa się chrześcijańskie wartości, nie jest bez znaczenia pochylenie się nad nauczaniem Papieża o świętości świętych

i błogosławionych, którzy żyli na przestrzeni 800 lat i ich życie duchowe jest nadal aktualne. Ich pisma mają swą wartość i aktualność aż po dzień dzisiejszy. Bez wątpienia mogą służyć pomocą dla niezliczonego grona braci franciszkanów i siostr klarysek. Są także wskazówką dla wszystkich chrześcijan, nie tylko członków Trzeciego Zakonu Świeckich, w jaki sposób prowadzić życie duchowe bez reszty oddane Chrystusowi.

Omawiana publikacja ma niewątpliwie charakter pionierski, ponieważ przybliża duchowość franciszkańską w ujęciu nauczania Jana Pawła II.

Trzeba dodać, że już same zebranie wypowiedzi Papieża stanowiło niemałe wyzwanie dla Redakcji. Jest to bardzo poważne osiągnięcie w obszarze życia duchowego z uwzględnieniem 800 letniej tradycji świętych i błogosławionych ruchu franciszkańskiego, w odniesieniu do czasów współczesnych. Zbiega się ona z oczekiwaniem współczesnego człowieka na zaspokojenie głębokiego „głodu” życia duchowego, a jednocześnie z oczekiwaniem na „zdrową” duchowość, która broniłaby przed fałszywą duchowością różnych akatolickich kierunków. Zatem jest to pierwsze, twórcze i wnikliwe oraz całościowe ogromne dzieło, które zaprezentowało hagiologię franciszkańską Papieża. Wspaniały prezent na różne rocznice 800 letniej tradycji franciszkanizmu. Książka ta godna jest polecenia nie tylko duchowym córkom i synom św. Franciszka, ale również innym formatorom życia zakonnego i duchowego, jak również teologom duchowości, szczególnie interesujących się dziejami duchowości franciszkańskiej.

Ks. Prof. dr hab. Stanisław Urbański, Warszawa – UKSW

Dwie najnowsze publikacje o franciszkańskich wspólnotach zakonnych (*Uwagi recenzyjne*).

Jak się okazuje, nie myliłem się pisząc wcześniej o tym, że wspólnota zakonna franciszkanów polskich, w tym zwłaszcza bernardynów, wykazuje bardzo wiele troski o rozwój badań naukowych na temat własnej przeszłości i historii. Powtórzę też, co również podkreślałem wcześniej, że jest to zasługą dobrze znanego już wśród badaczy, historyka tegoż zakonu Ojca dr hab. Aleksandra Krzysztofa Sitnika. Oto obecnie mam przed sobą dwie nowe publikacje poświęcone tej wielorakiej wspólnotcie wyrosłej i przesiąkniętej duchem św. Franciszka z Asyżu. Pierwszą z nich, która ukazała się całkiem ostatnio jest monografia (właśnie autorstwa o. A. Sitnika) traktująca o bernardynkach polskich *Fundacje na rzecz*